

Jean-François Lyotard,

O postmodernismu. Přel. Jiří Bečan

Praha: Filosofický ústav AV ČR,
1993

moderní věda = forma jednoty na základě
'relativní nepřetržitosti' - tj. detailní
reprodukce věd. idej. i.e. legitimizace
ideje

- 1) osvícenská emancipace dvacátá - zavržení osvícenských
principů
- 2) radikální kritika teleologického ducha - duch se vyvíjí, není věčný
- 3) hermeneutika smyslu - historicismus
- posune k moderně, modernismu,
domnívá se lepšímu uspořádání společnosti.
o hist. zřetelnosti - založený na hist.
záznamech
x biologie, fyz.
zřetelný

patina

pat. mýtus = hermeneutika → mýtus
mýtus = sdělovací materiál, ale o čem? mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus
mýtus = mýtus do budoucna? - ne mýtus

idea spolupráce sítěby směřujícího spjaté s
soudržností kultury, ideje

Úvodem

Předmětem této studie je situace vědění v nevyvinutějších společnostech. Rozhodli jsme se označovat ji jako „postmoderní“. Toto slovo je na americkém kontinentě běžně užíváno sociology a kritiky. Označuje stav kultury po oněch proměnách, které prodělala pravidla hry u vědy, literatury a umění od konce 19. století. Zde tyto proměny budeme pojímat ve vztahu ke krizi narativních koncepcí.

Věda je od původu s vyprávěním v konfliktu. Když je poměruje svými vlastními kritérii, většina z vyprávěných příběhů se jeví jako bajky. Ale pokud se neomezuje jen na výpovědi o užítkovatelných pravidelnostech a pokud hledá to, co je pravdivé, je povinna legitimizovat svá pravidla hry. A tu se pak pro ni její vlastní statut stává předmětem určitého legitimizačního diskursu, kterému se dostalo označení filosofie. Když se tento metadiskurs uchyluje explicitně k tomu či onomu velkému příběhu, jako je dialektika Ducha, hermeneutika smyslu, emancipace rozumného subjektu či pracujícího člověka nebo rozvoj bohatství, budeme vědu, která hledá svoji legitimizaci v odkazu na něj, označovat jako „moderní“. Takto například bude pravidlo určující konsensus mezi adresantem a adresátem výpovědi, která má platit za pravdivou, pokládáno za přijatelné tehdy, jestliže se vřazuje do perspektivy možné jednomyslnosti rozumně uvažujících bytostí: takový byl právě příběh vyprávěný osvícenstvím, podle něhož hrdina vědění přispívá svou prací k dobrému eticko-politickému účelu, k univerzálnímu míru. Na tomto případě lze vidět, že když se vědění legitimizuje určitým metanarativním příběhem, který v sobě obsahuje určitou filosofii historie, vede to nutně k otázkám ověřujícím právoplatnost institucí, které řídí sociální vazby: tyto instituce vyžadují, aby byly legitimizovány. Spravedlnost je stejně jako pravda pojímána takto vždy ve vztahu k základnímu příběhu.

Když věci v krajní míře zjednodušíme, je za „postmoderní“ pokládána nedůvěřivost vůči metanarativním příběhům. Ta je bezpo-

chyby výsledkem pokroku věd; tento pokrok ji však zároveň sám už předpokládá. Tomu, že metanarativní legitimizační dispozitiv se stal přežitkem, odpovídá zejména krize metafyzické filosofie a krize univerzitní instituce, která na ní byla závislá. Narativní funkce ztrácí své funkory, velkého hrdinu, velká nebezpečí, velká putování nryšenky a velký cíl. Rozplývá se v shluky jazykových prvků, narativních, ale i denotativních, preskriptivních, deskriptivních atd., přičemž každý z nich je nositelem pragmatických valencí sui generis. Každý z nás žije na křižovatce mnoha z nich. Nevytváříme řečové kombinace vyznačující se nutnou stabilitou a vlastností těch, které vytváříme, nejsou nutně sdělitelné.

Takto tedy studium společnosti, k níž spějeme, je méně věcí newtonské antropologie (jako je strukturalismus nebo teorie systémů) a více věcí pragmatiky řečových prvků. Existuje mnoho různých řečových her; jednotlivé prvky jsou heterogenní. Připouštět jen ustavení dílčích stabilit, jen determinismus lokální.

Ti, kdo rozhodují, se pokoušejí nicméně řídit tato mračna společenských konstelací podle modelů input-output, v souladu s logikou, která předpokládá souměřitelnost prvků a univerzální determinovatelnost. Náš život má podle nich směřovat k zmnožování moci. Jeho legitimizací by ve sféře sociální spravedlnosti stejně jako ve sféře vědecké pravdy mělo být to, že přispívá k optimální účinnosti systému, k výkonnosti. Aplikace tohoto pravidla na všechny naše hry se neobejde bez jistého teroru, prosazujícího se nenápadně, nebo tvrdě: Buďte operativní, to znamená ve shodě s těmito měřítky, nebo zmizte.

Tato logika maximální výkonnosti je bezpochyby po mnoha stránkách nekonzistentní, zejména pokud jde o rozpornost ve sféře socioekonomické: chce zároveň méně práce (aby se snížily výrobní náklady) i více práce (aby se snížila sociální zátěž představovaná neaktivní populací). Ale nevěřícnost je nyní už taková, že se neočekává žádné spásné východisko z těchto rozporů, tak jako je očekával Marx.

Postmoderní situací je nicméně cizí pocit deziluze stejně jako slepá pozitivita legitimizace. V čem může spočívat legitimnost po zániku metanarativních příběhů? Kritérium výkonnosti je kritériem technologickým, neplatí pro posuzování toho, co je pravdivé a co je spravedlivé. Konsensus, k němuž se dospěje diskusí, jak soudí Habermas? Tento konsensus znásilňuje heterogenost řečo-

vých her. A k invenci nového dochází vždy uprostřed názorové různosti. Postmoderní vědění není pouze nástrojem moci. Zjemňuje naši vnímavost pro různosti a stupňuje naši schopnost snášet nesouměřitelné. Svoji rozumnost nenachází v homologii expertů, nýbrž v paralogii vynálezajících.

Otázka, před níž jsme postaveni, je tato: může mít legitimizace společenských vazeb, může mít spravedlivá společnost za základ obdobný paradox jako vědecká aktivita? V čem by spočíval?

Následující text je spisem příležitostným. Je to Zpráva o vědění v nejvyvinutějších společnostech, která byla předložena univerzitní radě při québecké vládě na žádost jejího předsedy. Ten dal laskavě souhlas k jejímu publikování ve Francii: budiž mu za to poděkováno.

Faktem je nicméně, že zpravodajem je filosof, nikoli vědecký odborník. Odborník ví, co ví a co neví, filosof nikoli. Jeden vyvozuje závěry, druhý klade otázky, jsou to dvě různé řečové hry. Zde jsou navzájem smíšeny, takže ani jedna, ani druhá se nerealizuje plně.

Filosof se alespoň může utěšit myšlenkou, že formální a pragmatická analýza určitých legitimizačních diskursů, filosofických i eticko-politických, která je předpokládaným základem této Zprávy, vznikne dodatečně. Zpráva bude takto jakýmsi úvodním krokem k ní, vycházejícím z přístupu trochu sociologizujícího, který tuto analýzu zužuje, ale vymezuje její místo.

Dedikujeme tuto zprávu, takovou, jaká je, Polytechnickému ústavu pro filosofii univerzity v Paříži VIII (Vincennes) ve chvíli tak typicky postmoderní, kdy je možné, že tato univerzita zanikne a tento ústav se zrodí.